Side 1 - 136 01/11/06 14:48 Side 52

Mine Erindringer

(fortsat fra 2005 årbogen)

Først landbrugsmedhjælper, derefter maskinlærling og endelig udlært svend

Af Marius Sloth, Hurup

Mit hjem på Hurup mark

Første december 1927 flytter vi fra vort hjem i Sønder Hørdum til vort nye hjem på Hurup mark. Marius Poulsen, Gundtoft mølle, kører os i sin bil, og vognmand Kaagaard, Hørdum, kører med vores flyttegods i sin lastbil. Jeg husker tydeligt, da vi først på eftermiddagen ankommer til vort nye hjem, da holdt der en vogn på gårdspladsen, og en mand var ved at læsse landbrugsredskaber på vognen, blandt andet en roerasper. Han var ret hurtig til at forsvinde med sit læs af huggede sager. Hvor meget han havde taget, fandt vi vist aldrig ud af. Det viste sig, at manden var nærmeste nabo. Far ville ikke snakke med ham om det, men det var en dårlig begyndelse på et nyt naboskab.

Mine forældre havde købt ejendommen af søskendeparret Mette og Niels Enggaard. Det var deres fødehjem. De var folk på omkring 60 år. De købte et lille hus i Ettrup, som de flyttede til. Niels Enggård døde et par år efter. Mette Enggård blev gammel og tilbragte sine sidste år på alderdomshjemmet i Hurup. Hun var i alle årene en jævnlig gæst i mine forældres hjem. Ejendommen var på omkring 13 td. sæde og kostede 9.500,00 kr.

Ejendommen lå nord for de udstykkede ejendomme på Præstegårds mark, ca. 1 km nord for Hurup kirke i det område, som kaldtes Hurup mark. Adgangsvejen dertil begyndte ved Hurup kirke, som privat fællesvej ca. 500 m, resten som privat markvej til vores ejen-

Hjemmet på Hurup mark.

dom. Det var den største ulempe ved ejendommen med en så lang markvej. Om sommeren kunne det sagtens gå, men om vinteren var den ufremkommelig.

Vores mark grænsede mod vest op mod Poul Kammersgårds mark, idet hans ejendom lå ca. 100 m vest for skellet. Mod nord grænsede vores mark op mod Laust Olsens mark. Deres ejendom lå en 100 m nordøst for vores ejendom. Mod øst grænsede vores mark op til Visby å, og mod syd mod marken til den nordligste ejendom på Præstegårds mark.

Ejendommen var bygget som et såkaldt krumt sted med stuehuset liggende østvest. Den var hvidkalket med pandeplader som tag på sydsiden og stråtag på nordsiden. I østenden var der stald med plads til 4 kreaturer og et par kalve. Laden lå ved østenden af stalden bygget i vinkel med denne mod syd. Den var bygget i gule mursten, og taget var tækket med tjærepap. Der var kørelo i hele dens længde med porte i begge ender.

Ved nordenden af laden lå en lille bygning bygget sammen med laden. Der var hestestald til to heste og i nordenden hønsehus. Det vil sige, at det samlede byggeri nærmest lignede et skævt T. Vores gårdsplads lå ved sydsiden af stuehuset og gik ned mod laden.

Stuehuset var indrettet med en storstue i vestenden ud mod gårdspladsen og et lille kammer mod nord, som vi kaldte æ sengkammer. Næst efter storstuen kom forgangen med yderdør ud mod gårdspladsen. Fra den førte trappen op på loftet, dernæst pænestuen og en dagligstue, som grænsede op mod muren til stalden. Overfor på nordsiden lå køkkenet. I køkkenet var der murstensgulv. Vest for køkkenet var der soveværelse, derefter spisekammer og

Gården i Skuym hvor Marius er født d. 29-8-1915. Fotoet er taget sidst i september måned 1915. Personerne er: På hesten sidder karlen Niels Simonsen. Det unge par er mor og far - Maren og Niels Sloth. Pigerne er nabobørnene Anna og Stinne Esdahl. I barnevognen er Marius.

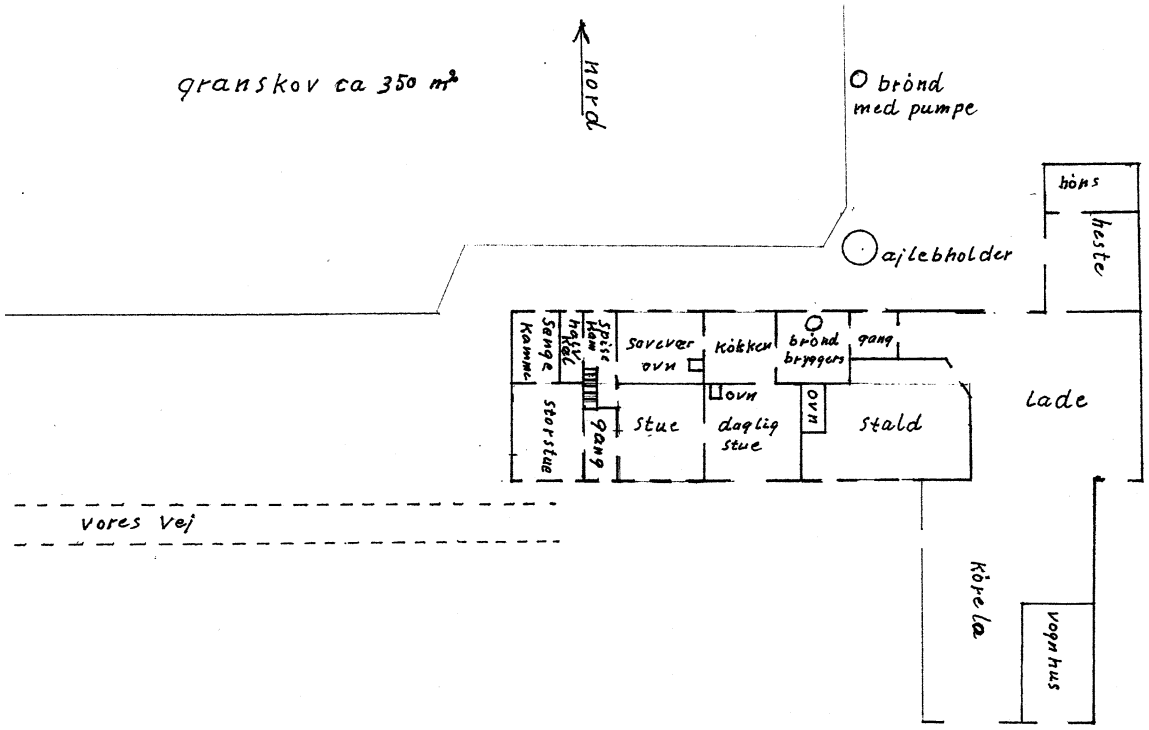

Som bygningen var indrettet, da vi flyttede dertil i 1927, tegnet efter hukommelsen. Mål ca. 1: 200.

halvkælder, hvor vi havde vort saltkar. Øst for køkkenet var der bryggers, derefter en lille gang med halvdør ud mod nord og en dør ud mod laden. Der var meget lavt til loftet, så en høj mand kunne ikke stå oprejst i dørene til dagligstuen. I soveværelset var der bilæggerovn, som fyredes i fra køkkenet. I køkkenet et almindeligt komfur, og i bryggerset var der en åben skorsten, en gruekedel og en stor ovn bygget ind i stalden af rå mursten. I bryggerset var der en brønd med pumpe op mod ydermuren, den var ikke ret dyb, derfra tog vi vand til husholdningen. Der var desuden en brønd en halv snes meter nord for stuehuset i kanten af skoven.

Der var ingen elektrisk lys på ejendommen, det kom der først 20 år efter, da besættelsen var slut.

Nede i marken i nærheden af sydskellet, et halvt hundrede meter fra åen, var der også en brønd. Vi kaldte den "æ vildkjel." Den var kun et par meter dyb og ikke særlig stor i omkreds. Siderne var sat i kampesten. Den var der vand i både sommer og vinter. Om sommeren brugte vi vand fra den til vanding af kreaturerne, når de var i marken. Ved siden af den stod et cementtrug, som vi hældte vandet op i. Vandet trak vi op af brønden med en spand, hvori der var bundet et reb på et par meters længde.

I laden var der et tærskeværk til håndkraft og en rensemaskine til rensning af kornet også til håndkraft. Bygningerne var godt vedligeholdt. Af dyr var der to islandske heste, to eller tre køer og nogle høns. Nord for stuehuset lå en lille granskov næsten helt op mod huset, den gik vel nok en 35-40 m vest for huset, og var ca. 25 m bred. Niels Enggård har fortalt min far, at skoven var plantet af hans forældre, samtidig med at Ashøje blev plantet i firserne, så den var jo ret gammel skoven, og den var næsten urørt. Mange af træerne var ædelgran med høje prægtige stammer. Skoven trængte til at blive udtyndet, og de første mange år brugte vi kun brændsel fra denne skov.

Sådan så vort nye hjem ud, da vi flyttede dertil den decemberdag i 1927. Vi blev glade for

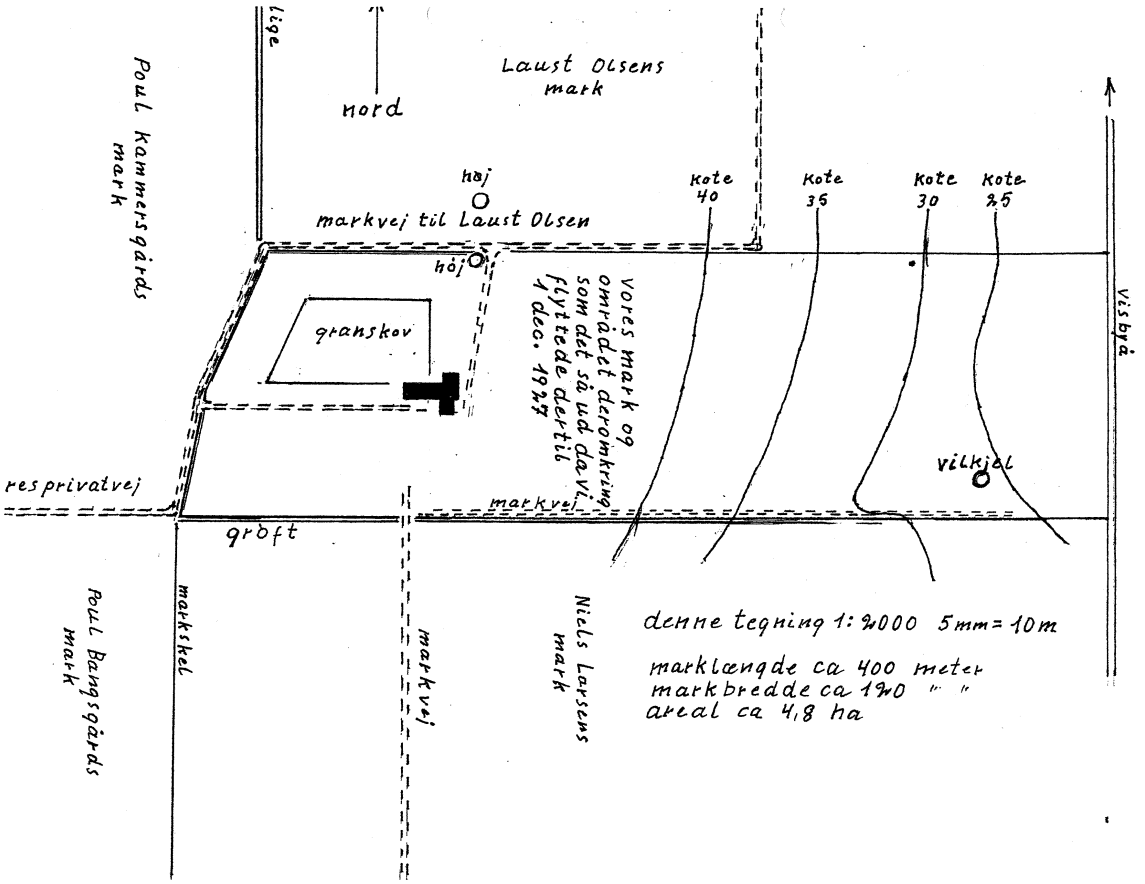

Tegnet efter 2 cm hærkort 1:50.000.

at bo der, vi var nu fem søskende samt far og mor. For mine mindre søskende blev det deres barndomshjem, men for mit vedkommende vil gården ved Skyum Bjerge altid stå for mig som mit barndomshjem. Mine forældre boede på ejendommen i 39 år, til de flyttede til et hus i Hurup by.

Vi skulle nu til at leve vort liv i vores nye hjem. Noget af det første vi gik i gang med, efter vi havde fået sat vores sager på plads, var at få kartoflerne gravet op og bjerget i hus. Derefter skulle roerne tages op og køres hjem. Vi skulle også have tærsket noget, så vi kunne få korn og halm. Vi skiftedes til at trække tærskeværket, hvilket gik meget godt.

Vores mælk fra køerne skulle til Hurup mejeri. Vi skulle levere det, hvor vores private fællesvej begyndte ved Hurup kirke. Der kom mælkekusken forbi på hans rute til mejeriet. Det var en lang vej, ca. en kilometer, og det skulle hentes igen, når det havde været en tur på mejeriet. Vores trillebør var meget dårlig, så jeg husker, far bestilte en ny hos tømreren, og jeg hentede den nogle dage efter. Da der var gået en uges tid efter vores flytning, var det ved tiden, vi skulle begynde i vores nye skole. Hurup skole var en syvklasses skole med lærer Kappel som førstelærer, lærer Andersen som andenlærer og så lærer Vittrup. Desuden var der en lærerinde, og i forskolen underviste frk. Nielsen. Vi havde halvanden km til skole. Jeg husker ikke specielt den første dag, men jeg kom i sjette klasse, Kristen i femte klasse og Peter i tredje klasse. Vi blev glade for at gå i Hurup skole. Jeg tror også, vi blev accepteret. Vi havde aldrig skærmydsler med de andre bysbørn, selv om vi kom fra et husmandssted på landet.

Jeg og Kristen var meget optaget af Hurup by, som vi syntes var spændende. Der var så meget, vi skulle have undersøgt og følge med i. Når vi gik fra skole, skulle vi tit et ærinde om gennem byen og have et rugbrød eller andet med os hjem. En af de spændende ting var den gamle hestetrukne brandsprøjte, som stod i en garage ved missionshotellet. Garageporten var selvfølgelig aflåst, men der manglede et stykke af det yderste bræt i den ene side, hvor vi kunne kigge ind og se vidunderet. Nogle af vore skolekammerater, som engang havde set sprøjten i funktion, kunne fortælle nogle vidtløftige historier om den. Jeg har aldrig set sprøjten ude af garagen eller i funktion, men i fantasien kunne jeg levende forestille mig, hvordan det gik til.

Den gamle brandalarm

Udenfor den gamle telefoncentral i Bredgade stod en jernmast, som bar de elektriske luftledninger. På toppen af denne var der monteret en sirene, som blev brugt, når der var brand, og det frivillige brandmandskab skulle ud med den hestetrukne brandsprøjte.

Når sirenen skulle startes, skulle der drejes på en kontakt, som var anbragt i en kasse, som var hængt op i mandshøjde mellem jernmastens ben. Kassens forside var en glasrude, så vi kunne se ind til kontakten. Indenfor ruden var der anbragt et skilt, hvorpå der stod: "I tilfælde af brand slå glasset itu og drej på knappen." Når sirenen var sat i gang, lavede den en øredøvende hylen, som kunne høres flere kilometer væk. Første gang, vi i mit hjem oplevede sirenens hylen, var en tidlig aften, den første vinter vi boede på Hurup mark. Vi boede cirka 1 1/2 km fra midtbyen, hvor sirenen var placeret. Hele familien sad i stuen, vi børn læste lektier, vi kunne tydelig høre sirenens hylen. Vi var ude for at se, om det brændte nogen steder, men vi kunne ikke se noget. Et par dage efter stod det i avisen, at Bedsted kro var brændt.

Et af Kristens og mine specielle interesser, når vi var i Hurup, var at stå udenfor elværkets maskinhal og kikke ind af vinduerne for at se de store motorer i gang. Det brugte vi megen tid på.

De gamle kværnsten

I et hjørne af laden lå to gamle kværnsten, som vi brugt til at male majs og korn til hønsene. De var ca. 50 cm i diameter og lå oven på hinanden. En tap i den nederste sten bar den øverste sten, så denne kunne drejes rundt. Oveni den øverste sten næsten helt ude ved kanten var der to runde huller over for hinanden. Når vi stak en kæp i et af hullerne, kunne vi dreje den rundt, og det malede korn sprøjtede så ud mellem stenene. Jeg tror, kværnstenene er meget gamle, nærmest oldtidslevn. Stenene lå der i de 39 år, mine forældre boede på ejendommen. Da de flyttede til Hurup, blev kværnstenene overdraget mig, og de ligger nu på min terrasse i haven, hvor de har ligget omkring 30 år. Jeg har tit tænkt mig at lave et solur i forbindelse med dem, men det er aldrig blevet til noget.

Mors symaskine

Den første vinter vi boede i vort nye hjem på Hurup mark, havde min mor mange problemer med sin gamle symaskine. Hun syede meget tøj om til os, og der var meget tøj, som skulle lappes, når hun havde tre store drenge. Somme tider måtte hun sy med hånden, når symaskinen ikke ville. Det var en uholdbar situation med alt det tøj, hun skulle have syet.

Men så en dag kom far hjem med en splinterny Singer symaskine i en flot kasse med en masse udstyr. Mor var i den syvende himmel, og hendes første spørgsmål var: "Far hvordan får vi den betalt?". Hvor far havde købt den, ved jeg ikke, men den var købt på afbetaling. Der var ikke noget med indbetalingskort eller lignende, men der kom en gang om måneden en mand på cykel og indkasserede pengene. Hvor let det gik med at få pengene betalt, ved jeg ikke, men manden fik sin kaffe hver gang, og mor havde symaskinen livet ud.

Tjenestedreng hos Anders Strand, Hørdum

Den 1. maj 1928 kom jeg ud at tjene i den plads, jeg havde fået om efteråret hos Anders Strand, Hørdum. Til det formål havde far fået fremstillet en lille skibskiste til mig hos snedker Yde. Den skulle jeg have mine få ejendele i. Jeg husker, far havde lånt Karl Grønkjærs jumbe,

som han kørte mig til Hørdum i. Skibskisten var ikke større, end den kunne stå på tværs af jumben foran på sæderne.

Denne skibskiste er for øvrigt til endnu. Den har fulgt mig i alle mine pladser, indtil jeg blev gift. Den har stået i mit hjem i over 50 år, indtil Karsten (yngste søn) fik den. De brugte den, når de var til veteranbiltræf, da stod den på bagagebæreren af hans Ford 1928. 1. maj 1928 kom Kristen også ud at tjene hos Chr. Vangsgård, Præstegårds mark, en lille km fra vort hjem. Anders Strand havde en lille gård, som lå lidt syd for Hørdum by. Gårdmanden og hans kone var ældre folk. Han gik med stok og bestilte ingenting.

Deres voksne søn var hjemme og drev gården. Der var også en tjenestepige, som senere blev kone på gården. Der kom samme dag som jeg en ny karl. Vi deltes om karlekammeret og stod op kl. 6 den første morgen.

Peter, som sønnen hed, satte mig i arbejde. Først skulle jeg trække fårene ud, som aftenen forinden var trukket hjem i laden. Så skulle ungkreaturerne, som stod ude om natten, flyttes. Mens jeg udførte det, malkede pigen de ni køer hjemme i stalden. Så skulle vi have morgenmad. Derefter skulle køerne trækkes ud på græs. De blev koblet sammen tre og tre efter hinanden. Det drillede lidt i begyndelsen, men når køerne først fik det lært, gik det udmærket. Da det var udført, skulle der muges ud, kalvene skulle vandes, der skulle fejes og mange andre ting. Ved 9 tiden skulle vi have formiddagskaffe. Køerne skulle flyttes, og der skulle laves tøjrepæle. Vi havde en dynge fyrretræ, deraf lavede jeg tøjrepælene. Kl. 12 var det middag med middagssøvn. Køerne skulle igen flyttes, og mange andre ting skulle laves. Kl. halv 5 spiste vi aftensmand, så skulle køerne trækkes hjem, og malkes af pigen, og fårene skulle trækkes hjem i laden. Ungkreaturerne skulle flyttes til nat, så var en dag gået. Ved 7 tiden fik vi så dagens sidste måltid.

Jeg kom igen i Hørdum skole, men nu i den store klasse. Vi gik kun i skole to formiddage om ugen i sommerhalvåret. Den store klasse i Hørdum skole var den sommer på en tredages udflugt til Flensborg. Jeg var med og husker, vi boede to nætter på Duborgskolen. Det var jo ikke almindeligt dengang, at en skoleklasse havde udflugt til udlandet. Men det kunne lærer Larsen ordne. Jeg havde fri hveranden søndag, når køerne var trukket på græs.

Så cyklede jeg til Hurup. Selv havde jeg ingen cykel, så jeg lånte Peters. Den var noget højstellet, så jeg kunne ikke nå pedalerne. Vi tog sædet af og bandt en sæk om stellet. Det var som regel langt op på formiddagen, inden jeg nåede mit hjem, men jeg nød mine fridage sammen med familien. Jeg havde meget at fortælle, så dagen gik hurtigt, og jeg skulle jo af sted igen i ordentlig tid. Far cyklede tit med mig, somme tider næsten helt til Hørdum. Mandagen efter sådan en fridag, var den værste. Jeg græd ikke, men syntes, der var så uendelig lang tid til næste fridag. Karlen, som var kommet i pladsen samme dag som mig, blev der kun en måneds tid. Han duede ikke til noget. Han og Peter kunne slet ikke sammen, så vi fik vi en ny, som det gik godt med. Pladsen var god nok, og jeg var glad for at være der. Vi fik god mad, og der var meget arbejde at gøre på gården. Den ligger der endnu. Godt 70 år senere ser den næsten ud som dengang. Den ejes nu af min husbonds barnebarn, som er opkaldt efter bedstefaderen, Anders Strand. I årenes løb er jeg undertiden kørt forbi gården for at mindes min første plads. Den første november havde jeg udtjent. Far hentede mig i Karl Grønkjærs jumbe. Vi fik eftermiddagskaffe, og jeg fik min løn for sommeren, 50 kr. Det var en god dag.

Så er Kristen og jeg kommet hjem efter vore sommerpladser. Jeg begynder igen på Hurup skole og kommer i syvende klasse sammen med mine gamle kammerater fra sjette klasse. Den vinter skulle vi ikke hjem fra skole for at tærske med det håndtrukne tærskeværk, som nu er sat hen i et hjørne. Mine forældre fik efter høst avlen tærsket, da aktiemaskinen kørte rundt og tærskede hos naboerne.

Hvad lavede vi store børn så? Vi passede vore lektier og hjalp far i skoven. Al vor brændsel hentede vi der. Vi var flittige til at gå i søndagsskole, og far og mor gik tit til kirke og til møder i missionshuset. De gik også til samtale-

møder rundt om i hjemmene. Mit hjem var et kristent hjem. Jeg fik om efteråret plads for næste sommer, fra maj til november, hos Jakob Hansen, Flarup.

Tiden gik, og så blev det jul. Jeg kan ikke huske min barndoms juleaftener fra hinanden, men de var alle gode. Vi fik julemad, havde juletræ og fik julegaver. Vi var en dag i julen til juletræ i missionshuset. Nytårsaften glædede vi os til, for vi børn havde altid noget krudt, vi skulle havde brændt af, men ellers havde vi altid en rolig nytårsaften.

Vinteren 1929

Jeg har støttet mig til min fars dagbøger, hvori jeg ser, at de første par måneder af året var ret strenge med sne og kulde. Far var til snekastning flere dage i træk, og der var togstandsning i tre dage. Jeg husker tydeligt, da banen skulle ryddes på tredjedagen. Et lokomotiv med sneplov kørte ved middagstid fast en halv kilometer nord for Hurup. Det var ikke ret langt fra mit hjem, så vi børn var selvfølgelig ude at se på, at den blev gravet fri, hvilket var en spændende oplevelse. Foråret kom ret tidligt. Far skriver i sin dagbog, at han pløjer midt i marts.

Første maj flytter jeg som tjenestedreng ud til Jakob Hansens gård, Troelsgård, i Flarup ved Ydby. Jakob Hansen var min onkel, idet han var gift med min fars yngste søster Else. Det var en lille gård, så jeg havde ikke nær så meget at lave som i min forrige plads. Jeg kunne nemt mærke, at det var familien, jeg tjente ved. Jeg kom til at gå i Flarup skole. Det var en to klassers skole med lærer Dam som enelærer. Skolen var vores nærmeste nabo. Der var vel godt hundrede meter hen til den. Trods det kom jeg tit for sent i skole, idet vi skulle møde klokken 7. Vi gik kun i skole to formiddage om ugen, men Else og Jakob var ikke morgenfolk og sov tit over. Jeg sov selvfølgelig, til jeg blev kaldt på. Jeg var meget flov, når jeg kom for sent. Jeg blev selvfølgelig også drillet med det, så resten af dagen var ødelagt.

I den skole kom jeg til at gå i klasse med Astrid, som mange år efter blev min kone. Min kærlighed til hende stammer fra den gang, hendes forældre boede på nabogården. Hun har mange gange i vort ægteskab drillet mig med, at jeg kom for sent i skole. Jakob var den sommer indkaldt i tre uger til efterårsmanøvren. I den tid var jeg mand på gården. Else turde ikke ligge ene i soveværelset om natten, men hun havde en lillebror, som hed Karl og var på alder med mig. Han skulle så sove i Jakobs seng i soveværelset. Det ville han kun, hvis jeg også sov der, så vi lå begge i Jakobs seng i de tre uger, han var på manøvre.

Jeg havde fri hveranden søndag, en gang imellem tiere. Jeg havde ingen cykel, så jeg lånte Elses.

Jakob passede som regel selv besætningen, men jeg lavede en karls arbejde så som at hakke roer, og om efteråret skrælpløjede jeg og

Hele familien på gårdspladsen 1929.

kørte roer hjem. Det var vi færdige med til første november. Jeg havde da udtjent og flyttede tilbage til mit hjem. Min sommerløn var 70 kr. Så var jeg hjemme igen og skulle være det vinteren over. Jeg begyndte igen i Hurup skoles syvende klasse. Nu var det jo nye klassekammerater, idet mine forrige klassekammerater enten var konfirmeret i foråret eller i efteråret. Dengang var der også konfirmation om efteråret, der skulle jeg oprindelig også have været konfirmeret.

Mine forældre ville, jeg skulle gå i skole en vinter mere og så først konfirmeres om foråret, og sådan blev det. Jeg var glad for at gå i skole. Den vinter tror jeg nok, jeg lærte mere, end jeg havde lært alle de andre skoleår tilsammen. Midt i november begyndte jeg at gå til præst hos provst Dahl.

Tiden gik, og jeg passede min skolegang og lektier samt min konfirmationsforberedelse hos provsten.

Jeg lavede også løvsavsarbejder. Jeg husker, jeg på skolebiblioteket havde lånt en stor tyk bog om Edison, så jeg havde nok at få tiden til at gå med.

Far og mor var tit i byen og havde mange fremmede. Mit hjem var ikke et kedeligt hjem.

Der skete så meget vinteren 1929, som jeg godt husker, men jeg må igen støtte mig til min fars dagbøger, for at få sat rigtig system i tingene. Kort efter jul blev mor syg og kom på Vestervig sygehus, hvor hun lå en halv snes dage, før vi fik hende hjem igen. I den tid hun var væk, skiftedes vi til at spise middagsmad hos vore naboer. Søster på otte år flyttede om til Poul Bangsgårds og gik i skole derfra. Det var godt naboskab. Jeg blev først på vinteren fæstet for et år af Poul Bangsgård, som jeg skulle være karl for fra første maj.

En uges tid efter, at mor kom hjem fra sygehuset, blev far meget syg af fåresyge. Han havde læge og lå i sengen i fjorten dage. Da han kom op igen, var han ved lægen et par gange. Den vinter var en meget mild vinter, og far begyndte forårsarbejdet i marken sidst i marts.

Jeg skulle konfirmeres den 27. april, hvilket var meget sent på måneden. Årsagen var, at Hurup kirke havde været under ombygning og reparation i omkring tre år og først blev indviet midt i april.

Min konfirmation

Jeg havde glædet mig meget til min konfirmation og havde fået nyt såkaldt matrostøj. Alle de andre konfirmander var i jakkesæt, så jeg var lidt trykket ved situationen, da jeg jo ikke var klædt som de andre, men det var jo nok et økonomisk spørgsmål. Ved konfirmationen kom hver enkelt konfirmand op foran knæfaldet og blev konfirmeret. Vi skulle kunne et vers, som hver enkelt havde fået lov at vælge. Jeg havde valgt "Vor Gud han er så fast en borg." Jeg kan huske, jeg gik i stå midt i verset. Det var jeg meget flov over, men jeg blev konfirmeret alligevel.

Jeg havde en god konfirmationsdag. Vi havde hele familien til spisning om aftenen. Jeg fik mange gaver og 65 kroner i pengegave, hvilket var mange penge dengang. Onsdagen derefter var alle konfirmander og forældre til alters i Hurup kirke om formiddagen.

Jeg følte, at her sluttede min barndom. Nu skulle jeg ud at tjene som karl i nærheden af mit hjem, så kontakten med det kunne jeg nemt vedligeholde.

Ved vores egen skov 1931. Fra venstre Anton, Marie (kaldet søster), Peter, Kristen og Marius.

Ejendommens videre skæbne

I mine erindringer har jeg tegnet et kort over vores mark, som det hele så ud, da vi flyttede dertil den første december 1927.

Side 1 - 136 01/11/06 14:48 Side 60

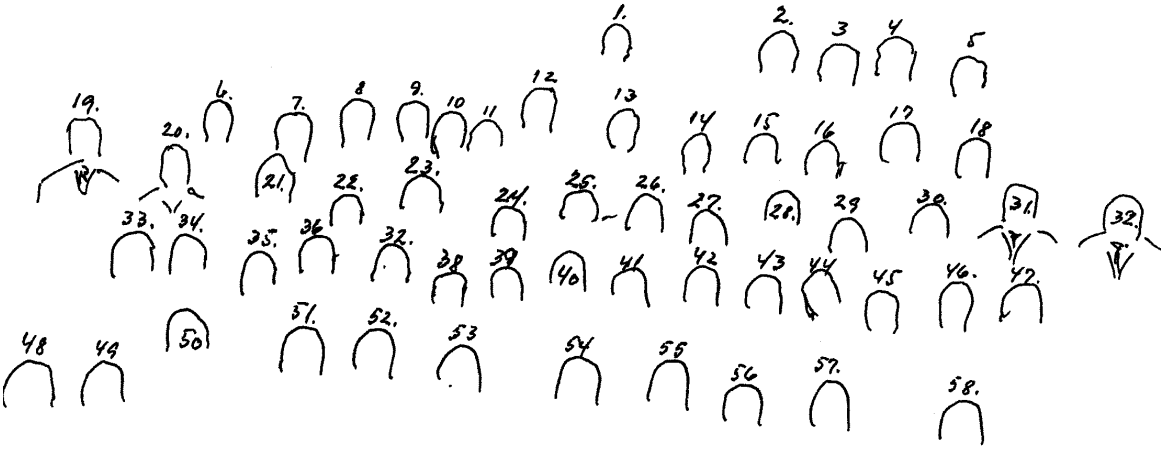

Hurup Skole 1930

1. Per Nielsen (tvilling nr. 44)
2. Erik Sørensen
3. Larsen
4. Martin Jensen
5.
6.
7. Karl Vilhelm Mikkelsen
8.
9. Peder Møller Hove
10.
11.
12. Holger Andersen (bager i Hurup)
13.
14.
15. Folmer Pedersen
16. Christian Gyryp
17. Marius Sloth
18. Martin Bjerregaard
19. Kappel (lærer)
20. Frk. Sortfeldt eller frk. Sørensen
21. Kresten Sloth
22. Laurids Poulsen
23.
24. Valdemar Jensen
25. Herluf Christensen
26. Poul Gerhardt Vestergaard
27. Anders Klausen (Refsgaard)
28.
29.
30.
31. Nielsen (lærer)

32. Karl Marinus Vittrup (lærer)
33. Janne Pedersen
34. Anna Fuglsang
35. Helga
36. Johanne Frühstüch
37.
38.
39.
40.
41. Anna Højriis
42.
43. Ingeborg Tomassen
44. Karen Nielsen (tvilling nr. 1)
45. Esther Stokholm
46. Bjerregaard
47. Thøgersen
48. Ida
49. Maja Olsson
50. Ida Søgaard
51. Nanna Olsen
52. Stinne Vestergaard
53. Johanne Bangsgaard
54. Gertrud Christensen
55. Karen Marie Sørensen
56. Karla Christensen
57. Lydia Christensen
58. Helga Nielsen

Der skete ingen synlige ændringer på ejendommen eller marken i de 39 år, mine forældre boede der.

I de efterfølgende år skete der store ændringer. Nord for vores mark blev der anlagt en kommunal losseplads, hvilket tog det meste af den mark, som tilhørte Laust Olsen, da mine forældre flyttede dertil. Omkring 10-15 år efter mine forældre flyttede fra ejendommen, blev den revet ned, og jorden blev lagt sammen med resterne af Laust Olsens mark.

Billedet fortæller, hvordan området ser ud nu. Jeg har forsøgt at indtegne de gamle markskel, højene og ejendommen, omtrent hvor den lå.

Billedet har sin egen historie. Min bror, Peter, har en søn, Erik, som er læge og bor i Århus. Han har flycertifikat, og sammen med nogle andre ejer han et fly. En dag i september år 2000 ringede han til min bror, Anton, for at tilbyde ham en flyvetur op over Thy og rundt om Hurup. Han ville fra luften se området på Hurup mark, hvor hans bedsteforældre havde boet i så mange år, og hvor hans far havde levet sine drengeår.

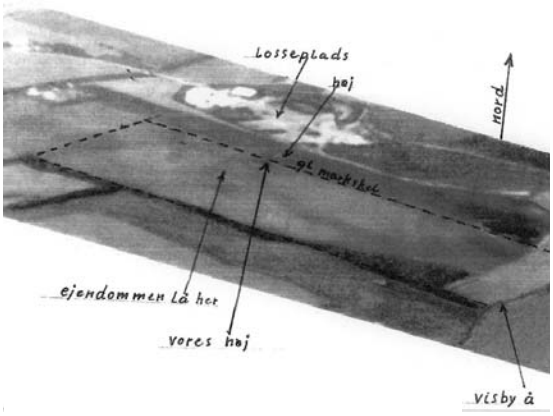

Anton var straks med på ideen, idet det jo også havde været hans barndomshjem. Turen blev aftalt, og en dag ved middagstid fløj de ind over Hurup og et par gange rundt om Hurup mark i lav højde. Det var Anton, som tog det vellykkede billede. Det fortæller, hvordan området ser ud år 2000.

Min tid som karl på landet

Den første maj 1930 flyttede jeg i plads som karl hos Poul Bangsgård. Poul og Else, som boede på gården, var folk i 50 års alderen. De havde to piger, Hanne, som gik i skole og Anne, som var ude at tjene.

Gården var på ca. 25 td. land og lå ca. 500 meter nord for Hurup kirke. Ved gården begyndte vores privatvej til mit hjem. Gården var trelænget med stuehus mod syd, stald mod vest og laden mod nord. Stuehus og stald var bygget omkring århundredskiftet. Laden var meget gammel og med stråtag. Tømmeret i den var meget kraftigt bygget af gammelt skibstømmer.

Hestestald og kostald var bygget sammen i en længe, og laden lå i vinkel med stalden. Karlekammeret lå ved siden af hestestalden med indgang fra denne. Der sov jeg i de to år, jeg tjente på gården. I kammeret var en seng med halm som madras. Der var undertiden mus i halmen, og jeg har flere gange set en mus løbe over hovedpuden, når jeg kom ind i kammeret. Der var også et lille bord og en stol, og jeg havde i mit hjem lånt et gammelt solidt klædeskab, som jeg brugte til mit tøj de to år, jeg tjente der. Der var plads til to heste i stalden samt boks til et føl.

I stalden var der til kreaturvanding en muret åben vandbeholder med en pumpe, som tog vand fra en mergelgrav, som lå ca. 50 meter vest for stalden. Stuehuset lå ved sydsiden af gårdspladsen med haven sydfor. Ved østenden af stuehuset var der en meget dyb brønd med en to meter høj pumpe til håndkraft. Der tog vi vand til husholdningen. Det var altid husbonden selv, som dampende på sin pibe pumpede vand, hvilket foregik i et meget langsomt tempo. Det varede som regel et kvarter til en halv time, inden den lille beholder, som stod inde i bryggerset, var fyldt op med vand.

Der var ingen elektrisk lys på gården, men petroleumslamper i alle stuerne. I stald, lade og karlekammer brugte vi staldlygter. Der var ingen telefon eller radio på gården. Vi havde fem eller seks køer, som Else malkede. Jeg kunne godt malke, men gjorde det kun, når Else var forhindret. Mælken, som skulle til mejeriet, skulle leveres, hvor vores private vej endte ved Hurup kirke. Poul ville ikke have mælkekusken til at ødelægge vores privatvej, så i stedet brugte vi en tohjulet gig, hvor der kunne stå to mejerispande. Jeg trak så vognen efter mig de 500 meter, der var til kommunevejen. Det hændte somme tider, jeg var lidt sent på den. Var mælkekusken kørt forbi, måtte jeg helt ind til mejeriet med den, hvilket var en træls tur.

Poul var en god landmand, men meget konservativ, og han arbejdede langsomt. Han var som regel den første der på egnen, som begyndte at så, men han var også den sidste, der blev færdig. Vi havde to jyske heste som trækkraft. Jeg lavede markarbejdet, pløjede og harvede. Derefter såede vi kornet med bredsåmaskine. Da var Poul altid selv med.

Kort efter jeg kom i pladsen, købte jeg en brugt cykel, som jeg selv satte i stand i min fritid, idet jeg brugte hestestalden som værksted. Jeg holdt også mine forældres cykler i orden. Reservedelene skrev jeg hjem fra importøren, hvor de var billige.

Jeg havde som regel fri hveranden søndag fra midt på formiddagen. Det var jo sådan, når man var enekarl, skulle man tale med husbond om at få fri, så han vidste, om karlen var hjemme. Jeg var ellers glad ved at være i pladsen. Jeg deltog i alt, og vi fik en ordentlig kost.

Kornet høstede vi med selvbinder, som vi var fælles med en nabo om. Poul sad selv på binderen, mens jeg satte negene sammen. Vi havde efter høst damptærskeværket. I efterårstiden tog vi roerne op med håndkraft og kørte dem hjem. Vi lavede en roekule tæt ved gården og dækkede dem til med halm og jord, hvorefter jeg gik i gang med pløjningen.

Poul var i gang med et større dræningsprojekt, som strakte sig over flere år. Han gravede selv grøfterne og havde så en drænmester til at lægge rørene. Om efteråret bestemte han, hvor meget der skulle drænes den vinter. Han gik i gang med at grave første spadestik til flere grøfter. Det var så min opgave at skovle den jord op, som var gravet løs. Vi havde en dejlig smal skovl til det, så det gik let for mig. Når første stik var taget, kunne Poul fortsætte gravearbejdet. Selv om det sneede og frøs, kunne han grave hele vinteren. Det var jo dengang, karlene fra gårdene skulle gå til snekastning på kommunevejene. Når jeg var til snekastning, gravede Poul drængrøfter. Han bakkede samtidig så kraftigt på sin uundværlige pibe, så røgskyen markerede, hvor han var i grøften. Sidst på vinteren kom drænmesteren og skulle lægge rørene. Han skulle da omhyggeligt sørge for, at vandet løb den rigtige vej. Han havde ingen nivelleringsapparat, så det foregik på gammeldags måde med en spand vand og en lille øse. Grøftebunden blev jævnet med en trækskovl, som havde facon som drænrørene. Når bunden var jævnet på et par meters længde, hældte han lidt vand i grøften, så han kunne se, om vandet løb den rigtige vej. Når det var i orden, blev rørene lagt.

Forår 1931

Poul havde i sine unge dage været møllerkarl, hvilket han talte meget om. Nu skulle hans drøm gå i opfyldelse. Han købte en ny femvinget klapsejler, som skulle stilles op ved siden af laden, hvor der så skulle laves et rum til kværnen. Han købte også tærskeværk og presser, og det hele skulle være klar til brug inden høst. Poul og jeg talte meget om den nye mølle, som

skulle stilles op. Ja vi var såmænd lige pjattede med det. Vi gravede selv de fire huller og blandede betonen til de fire betonklodser, som møllestativet skulle spændes fast på. Det var noget, der passede mig, for jeg har fra min barndomsdage altid været meget mekanisk interesseret, og det her styrkede min interesse for mekanikken. Da jeg så opstillingen af møllen, blev min drøm om at komme i lære som mekaniker større for hver dag, der gik. Sommeren gik, og møllen blev færdig. Poul legede herefter møller, idet han lavede grutning for naboerne og selvfølgelig også for os selv. Vi tærskede nu selv vores korn, hvilket gik udmærket. Det var min hyre at smøre møllen. Det gik jeg meget op i, og det øgede jo yderligere min drøm om at komme i lære.

Efteråret 1931

Jeg var fyldt 16 år den sommer. Vinteren derpå drænede vi ikke, da Poul skulle passe møllen, og jeg lavede efterårsarbejdet, pløjede og kørte roer hjem. Jeg passede for det meste kreaturerne, så tiden gik hurtigt. Jeg var begyndt at komme en del i KFUM's ungdomsafdeling, hvor jeg befandt mig godt. Hen på vinteren fik jeg læreplads hos mekaniker Karl Klausen, hvor jeg skulle begynde første maj, hvilket jeg var meget glad for.

Min læretid

Første maj 1932 kom jeg i lære hos mekaniker Karl Klausen, Nørregade i Hurup. Min store drøm var gået i opfyldelse. Hvordan jeg fik pladsen, kan jeg ikke huske, men jeg tror, det var et par folk i mors og fars vennekreds, som kom sammen med familien Klausen, som havde lagt et godt ord ind for mig. Jeg husker mine forældre en aften om vinteren var inviteret til Karl Klausens for at tale om, at jeg kunne komme i lære. Mine forælde har fortalt mig, at Karl Klausen havde sagt til dem, at det var meget dårlige tider, så hvis der intet arbejde blev, kunne han selvfølgelig ikke udlære mig. I min lærekontrakt kom der til at stå fire års læretid med kost og logi, men ingen løn, hvorefter jeg skulle lave svendestykke som maskinarbejder. Jeg har den lærekontrakt endnu.

Lønnen var slet ikke så ringe. Lærlingene på Hurup Jernstøberi fik 6 eller 7 kr. om ugen på egen kost og logi. Jeg syntes, jeg var bedre stillet end dem. Karl Klausen (mester) og hans kone Sine var folk midt i halvtredserne og havde børnene Johannes og Anna. Johannes arbejdede hjemme hos faderen og var udlært et par år, før jeg kom i lære, men han havde ikke lavet svendestykke, hvilket dengang ikke krævedes, når man var udlært hos faderen.

Johannes førte virksomhedens regnskab. Han havde været på håndværkerskole i et par vintre. Anna var pige i huset og hjalp moderen med husførelsen. Jeg delte loftkammer med Johannes i de seks år, jeg var der. I første omgang var der foruden mig en lærling, som hed Peter Sørensen og var tre år henne i læretiden. Han skulle lave svendestykke det følgende forår. Han spiste og boede der, og så havde han sit eget loftkammer. De sanitære forhold var ikke som i dag. I en lille sammenbygning mellem værksted og stuehus var der en slags bryggers, hvor der i et hjørne stod en gruekedel. Der var et bryggersbord med en emaljeret køkkenvask. Ved siden af vasken stod en pumpe, som tog vand fra en brønd i haven. Der var dengang ikke indlagt vand fra vandværk. Vi vaskede os i køkkenvasken og pumpede selv vandet op. Der var ikke noget med varmt vand. Det var ikke let at få hænderne rene i koldt vand. Der var et wc (ikke træk og slip) med indgang fra bryggerset, som brugtes af familien. Vi lærlinge brugte et wc, som var i et lille skur i haven. Sådan var forholdene dengang Det blev der ikke lavet om på i de seks år, jeg var der i første omgang. Det var det mandskab, vi var i virksomheden, da jeg begyndte læretiden.

Mekaniker Karl Klausen

I vort lille værksted havde vi en god drejebænk, som var omkring ni år gammel, men umoderne, da den var med trapskive og uden nortongear. Det første år drejede jeg ikke, idet det var den ældste lærlings opgave. Vi havde en stor søjleboremaskine, som mester selv havde lavet samt en lille søjleboremaskine, som også var hjemmelavet. Så havde vi en koldsav og en sli-

bemaskine med to smergelsten, en grov og en fin. Alt blev trukket fra en lang aksel, som var ophængt i lejer under loftet i hele værkstedets længde. Endelig havde vi vores uundværlige esse. Mester var i sine unge år uddannet som smed, så han smedede mange dele til vores fabrikationer og reparationer af vindmotorer (klapsejlere). Al svejsning af jern og slaglodning foregik i essen. Vi havde ingen ilt og gassvejsning. Det fik vi i løbet af min læretid, og elsvejsning var aldeles ukendt dengang.

Vores varevogn, nu ville vi kalde den servicevogn, var en ældre Overland Wippet kaleche personvogn, som var ombygget, så hele bagsædepartiet kunne fjernes og erstattes med et varelad. Til familiens søndagskørsel kunne vareladet fjernes, bagsædet monteres igen og kalechen slås op. Bilen gik upåklageligt, men det var en særegen ting ved den, at speederpedalen var anbragt mellem koblings-og bremsepedalen, så der var ikke ret megen plads til foden, som skulle træde på speederen. Mester, som gik i et par store træsko, kunne ikke få træskoen ned mellem de to pedaler, så hver gang han fik nye træsko, blev de høvlet til, så han kunne få foden på speederen. Sådan var forholdene, da jeg begyndte min læretid. Vi havde overhovedet ingen elektriske håndværktøjer, vinkelsliber el håndboremaskiner og andre ting, som vi har i dag. Alt blev nittet, boltet eller loddet sammen. På muren ved indgangen til værkstedet sad der et skilt lavet af en jernplade, hvorpå der stod: "Karl Klausen, mekaniker," det var det, han kaldte sig, selv om vi ikke reparerede biler. På hans gravsten står der, "Mekaniker Karl Klausen."

Arbejdsopgaverne

Hvad var så virksomhedens hovedbeskæftigelse den gang? Reparation af vindmotorer (klapsejlere) gav os meget arbejde, især efterår og vinter. Det var især på den tid af året, der skete havari på dem. Vi havde også høsttiden med reparation af selvbindere. Var det store reparationer, kom kunden med sin selvbinder. Var det mindre reparationer, blev de lavet ude på stedet. Vi havde også reparationer af tærskeselskabernes tærskeværker, pressere og damplokomobiler. De skulle jo i gang, så snart høsten var i hus.

Dengang havde hver gård sit vandværk fra egen brønd eller boring. Når der skete havari på sådan et vandværk, skulle det jo ordnes straks, da kreaturerne skulle have vand hver dag. Vi lavede også mange ting hjemme på værkstedet. Mester reparerede mange gamle symaskiner, tit fordi de var beget sammen. Mange gange fordi de var smurt i samme smøreolie, som brugtes til selvbinderen.

Han sleb kødhakkerknive, brødknive og sakse, og han reparerede jagtgeværer, når de var blevet slidt i låsen, for det var han den eneste, som kunne. Vi reparerede cykler, primusser, potter og pander, loddede nye bund i transportspande og mange andre ting. Det var gerne min hyre det første års tid. Jeg har loddet mange sære ting. En gang kom en fin ældre dame, som for øvrigt sad i kørestol. Jeg skulle lodde hendes høretragt sammen.

En gang kom to damer fra Hotel Hurup bærende med en riskurv mellem sig fyldt med kaffekander, flødekander, sukkerskåle og meget andet service, som havde tabt tud, hank eller øre. Tingene skulle loddes sammen.

Vi arbejdede fra kl. 7 morgen til 18 aften, morgenkaffe fik vi mellem kl. 7 og 8, middagsmad kl. 12 med middagshvil til kl.13, kl.15 eftermiddagskaffe og kl.18 aftensmad. Det var en arbejdsdag på omkring 10 timer 6 dage om ugen.

Der var heller ikke noget, der hed sommerferie. Men det begyndte så småt at vinde indpas i slutningen af min læretid. Fra midt i oktober til midt i april gik jeg på teknisk skole fire aftener om ugen fra kl. 17 til kl. 21 i alle de 4 år, min læretid varede, så der var ikke megen frihed. I vinterhalvåret tog jeg hjem til mine forældre lørdag aften, og jeg tilbragte søndagene sammen med min familie. Jeg var altid tilbage i min læreplads søndag aften.

Jeg kan ikke huske, hvad jeg specielt lavede de første dage i min læretid, men lapning af cykler var min hyre, og så borede jeg huller med den store boremaskine i flere dage til et møllestativ, som vi var i gang med at lave. Jeg blev også sat til at hugge en gammel Ford T. op.

Det var den, der blev kasseret, da vi fik den nuværende varevogn. Motoren i den var solgt og skulle bevares, mens resten blev skrottet. Jeg var senere med til at lave stativ til motoren, så den kunne bruges stationært til at trække et tærskeværk. Mester lavede selv en regulator, som blev monteret på motoren, så den kunne holde en konstant fart, når den trak tærskeværket. Jeg var ikke ret langt henne i min læretid, før jeg fik besked på, hvad jeg skulle sige, hvis fabriksinspektøren en dag kom på besøg. Der var visse regler, som skulle overholdes, dem blev jeg gjort bekendt med. Da han en dag kom, forløb det gnidningsløst.

Mølledåben

Det varede ikke mange uger, før jeg fik min mølledåb. Første gang jeg var med mester og Johannes ude ved en mølle, en gammel vindrose, var på en gård i Adbøl. Vi skulle have vingerne taget ned og lavet nye vinger som på en klapsejler. Jeg fik mange formaninger den første dag, om hvordan jeg skulle færdes i et møllestativ for ikke at falde ned. Det gik nu udmærket, for jeg var jo vant til at gå til tops i Poul Bangsgårds mølle.

Samme sommer var jeg med til at stille en femvinget klapsejler op på gården Refstorp, som var brændt om efteråret. Møllen var også brændt og væltet, hvorefter den var blevet adskilt og fragtet hjem på værkstedet, hvor den var blevet rettet op og repareret i vinterens løb med nye vinger. Det var den første mølle, jeg var med til at stille op, hvilket var et stort arbejde. De fire seks meter lange V-jerns ben blev forankret med fire svære bolte, som var støbt i betonfundamenterne. Når benene var rejst, skulle de forbindes med fladjernskrydsere og V-jerns stivere. Når det var sket, skulle der en længde V- jern ovenpå og måske mere. Sådan et stativ var som regel mellem 15 og 20 meter høj. Det var jo ikke dengang som nu, hvor vi kan bestille en mobilkran til at hejse det hele op. Vi måtte klare os med vort grej.

Vi havde et langt svært tov og to svære taljeblokke, den ene med to skiver og den anden med tre skiver. Endvidere havde vi en 4x4 tommer træbjælke på omkring seks meters længde. Den blev så bundet til øverste ende af det rejste stativ, i hvis top der var lavet en slags hat med en krog, hvori den øverste talje kunne hænge. Så hejste vi næste længde op og boltede den til det først rejste ben. Sådan fortsatte vi, til det hele var hejst op. Når hattetøj og vingeaksel til det tunge hejs skulle op, måtte tre eller fire mand trække i tovet. Jeg har siden tit tænkt på, at det er et mirakel, vi aldrig er kommet galt af sted. Nu til dags var det ikke blevet godkendt af Arbejdstilsynet, men der var jo ingen anden måde at gøre det på. Oven på sådan en dag var vi godt trætte.

Vingerne til sådan en klapsejler var et kapitel for sig. De skulle havde den rigtige smig for at udnytte vinden så godt som muligt og for ikke at give en fløjtende lyd fra sig, når den gik for fuld kraft. Modellen til sådan en vinge havde min læremester fra en gammel møllebygger, som havde bygget husmøller i mange år. Den model blev strengt overholdt. Jeg har været med til at lave mange møllevinger, men hver gang vi kom til det stadium, at vi skulle lave smig på vingerne, var mester altid nærværende og kontrollerede, at det var i orden. Senere blev modellen, som var tegnet op på en plade, gemt væk til næste gang.

Jeg var med til at stille en klapsejler med vandsnegl op i engene ved gammel Gyrupgård nær Sønderhå. Bunden, den skulle stå på, var meget blød, så der kunne ikke støbes fundamenter til møllen. Vi rammede derfor nogle svære granpæle ned i engbunden. En svær jernramme blev derefter boltet til disse, hvorefter møllestativet blev boltet på jernrammen. Vi havde lejet en rambuk med ambolt, som vi trak op med håndkraft. Det gik udmærket.

Min første høst som maskinlærling

Høsttiden var den travleste tid i min læreplads. Når vi kom noget hen på sommeren, begyndte landmændene at bestille reparationer af deres selvbindere, som skulle være klar til høsten. Mindre reparationer blev lavet ude ved kunden. Jeg var meget med mester ude til disse reparationer. Hvis det var en større reparation med for eksempel en bundplade, kunne vi jo bedre ordne det hjemme på værkstedet, da vi jo

ikke havde en moderne servicevogn med alt muligt værktøj, som man har i vore dage. Når jeg var med mester ude ved sådan en binder, reparerede vi, men vi havde måske nogle mindre dele med hjem, som skulle repareres på værkstedet. Derefter var det tit mig, der på cykel blev sendt ud for at gøre reparationen færdig.

Før høst havde vi også tærskeselskabernes tærskeværker og damplokomobiler, som skulle repareres. Her gjaldt det samme som ved binderne: var det mindre reparationer, lavede vi det ude i maskinhusene, hvor maskineriet havde overvintret. Ved større reparationer tog vi maskinerne hjem. De fleste var jo hestetrukne. Vi havde gerne et par maskiner hjemme hver høst. Heltborg tærskeselskab havde en damplokomobil, som var selvkørende, og den havde vi gerne nogle dage hvert år, inden den skulle på sin sædvanlige runde. Den kunne jo selv transportere tærskeværk og presser efter sig.

Den sommer lærte jeg at valse rør i en damplokomobil, vi havde hjemme på gårdspladsen. Jeg kan ikke huske, hvilket tærskeselskab lokomobilen tilhørte, men mester og jeg skulle skifte nogle røgrør i kedlen. For at komme til det skulle jeg ind i fyrkammeret. Ristene blev taget ud gennem fyrlågen, men den kunne jeg ikke komme ind gennem. Derfor blev bagenden af lokomobilen klodset 30 cm op, så jeg kunne krybe ind under den og komme op i fyrboksen. Der var for lidt plads til at en voksen kraftig mand kunne være derinde, men det kunne jeg. Rørene skulle nu løsnes i den ene ende. Det gjorde vi ved at hugge noget af røret væk med en lille mejsel. I vore dage bruges en skærebrænder til den slags, men det havde vi ikke dengang.

Den anden ende af rørene endte i røgkammeret foran i lokomobilen, og dem skulle mester så klare. Når de gamle en meter lange rør var taget ud, blev de nye sat ind. De blev derefter valset, idet valsen blev sat ind i røret, som blev drejet rundt med håndkraft med en stor nøgle, hvilket udvidede røret, så den sad fast og var tæt for vand. Kedlen blev til slut trykprøvet for at se, om den var tæt. Da vi var færdige med arbejdet, mente mester, at jeg var udlært i det. Jeg skulle nok få lov at hjælpe næste gang, vi skulle valse rør.

Jeg var kun med til at valse rør et par gange mere i min læretid, for der var ikke ret mange lokomobiler tilbage. De var underkastet Fabrikstilsynets kontrol og blev efterhånden kasseret på grund af rust og ælde. Efter besættelsen var der ikke flere tilbage.

Den første vinter var der mange møllereparationer. Det var næsten altid mig, der skulle med ud til disse reparationer. Det var hundekoldt, men jeg lærte efterhånden at klæde mig rigtigt på. Det var værst ved fingrene, da vi ikke havde rigtige arbejdshandsker, som kunne bruges. Jeg husker en vinterdag, det sneede. Jeg var med mester ude hos Niels Henriksen i Flarup for at reparere noget i toppen af møllen.

Niels Henriksen var en gammel ungkarl, som havde en halvgammel husbestyrerinde. Hun havde ord for at være meget skrap. Vi skulle med ind at spise middagsmad. Jeg kan ikke huske, hvad vi spiste, men det var suppe af en eller anden art. Der kom et stort lerfad ind, som blev sat midt på bordet. Så skulle vi alle søbe af samme fad. Det havde jeg aldrig været med til før, men hverken min mester eller jeg fortrak en mine. Vi spiste som de andre, men hændelsen glemmer jeg aldrig.

Brønde og vandpumper

Jeg var tit med ude for at reparere vandpumper. Enhver gård eller husmandssted havde sin egen brønd eller boring, men her i Hurup fik man vand fra fælles vandværk. På det tidspunkt var der dog stadig mange brønde i Hurup by. På gårdene havde man pumper, som blev trukket af elmotor eller vindmotor. Mange af gårdene havde en muret vandbeholder, som kunne rumme vand til flere dage. Den var som regel anbragt i nærheden af brønden, der ofte lå et sted på gårdspladsen. Beholderen kunne også være anbragt inde i stalden, så den var mere frostfri om vinteren. Mange af disse brønde var meget dybe, men det var der stor forskel på fra egn til egn.

I Grurup, hvor der var mange gårde, var brøndene helt op til 15-20 alen eller endnu dybere. Det mekaniske pumpeværk var som

regel anbragt som et stativ over brønden, hvorfra der gik en aksel ind i laden, hvor motoren sad. Selve pumpecylinderen sad nede i brønden 5-6 meter fra bunden. Det var meget forskelligt, hvor meget vand der var i sådan en brønd. I nogen var der konstant en meter vand. I andre en 3-4 meter. Når vi skulle ud til en sådan reparation i en dyb brønd, var vi altid af sikkerhedshensyn to mand af sted. Vi havde altid vort eget tov og sæde med, som var gjort fast i enden af tovet. Vi så altid på barometeret, inden vi kørte hjemmefra. Hvis det stod meget lavt, var der risiko for, at der ingen ilt var i brønden. Så måtte vi ikke gå ned i den. Det første, vi gjorde, når vi kom sådan et sted, var at tænde en medbragt petroleums staldlygte og hejse den ned i brønden. Hvis lygten gik ud, var der ingen ilt i brønden, og så blev reparationen ikke lavet den dag. Hvis lygten blev ved med at brænde, blev den hængende, til reparationen var udført.

Det var næsten altid mig, der skulle ned i brønden og lave reparationen. Det var måske nok, fordi jeg var en lille nem fyr at hejse ned og op. Inden jeg blev hejst ned, blev en spand med det værktøj, som jeg skulle bruge, hejst ned. Bagefter var det min tur. Når jeg fik skilt cylinderen ad, blev jeg hejst op sammen med den. Vi reparerede så de slidte dele. Somme tider kunne vi ikke lave reparationen på stedet, men måtte hjem og dreje en ny ventil, eller måske skulle der et helt nyt stempel til. Når alt var i orden til at samle, måtte jeg en tur i brønden igen. Det var jo ikke et ufarligt arbejde at blive hejst ned i en dyb brønd, hvis det mandskab, som skulle hejse mig ned, tabte en nøgle, hammer eller lignende. Blev jeg ramt i hovedet, kunne det gå slemt til. I begyndelsen havde vi ingen hjelme, men det fik vi senere hen i min læretid.

Jeg husker, en gang jeg var med ude at lave en pumpereparation i en dyb brønd. Da jeg var færdig med reparationen, skulle pumpen i gang, mens jeg var i brønden, for at jeg kunne høre, om der var nogen utætheder. Nu var det sådan, at når vi havde haft cylinderen adskilt i en dyb brønd, kunne det være vanskeligt at få den til at suge vandet op igen. Derfor brugte vi at hælde et par liter vand i pumperøret i toppen af brønden, samtidig med at pumpen blev startet. Til det brug var der en to tommers rørprop, som kunne skrues af. Da vandet var hældt i og pumpen startet, kunne mester ikke få proppen skruet i, så da vandet kom fra pumpen, løb det ud af hullet og direkte ned i brønden, hvor jeg hang i tovet. Jeg blev fuldstændig gennemblødt. Det varede nogn tid, inden de fik pumpen stoppet, da kontakten sad et sted inde i laden. Det var en våd lærling, de fik hejst op af brønden. Vi var hurtige til at få vort grej samlet sammen og komme hjem, så jeg kunne få noget tørt tøj på.

Maj 1933

Jeg havde nu været i lære et år. Peter havde lavet svendestykke og skulle rejse fra os. Nu skulle jeg i gang med drejebænken, og det havde jeg glædet mig meget til. Jeg fik ikke nogen egentlig instruktion, men jeg havde jo, i tiden der var gået, luret Peter fidusen af. Den første tid var det nogle mindre vigtige ting, jeg drejede, for jeg var stadig tit med på udearbejde.

Min første vigtige opgave var at dreje en vingeaksel til en klapsejler. Den var omkring 85 millimeter tyk og knap en meter lang. Der skulle først bores et 25 millimeter hul på langs gennem akslen. Dernæst skulle den drejes udvendig, så den passede til vingenav, tandhjul og leje. Det var tre forskellige mål. Først skulle den bores, mens akslen løb rundet i drejebænken. Det var nødvendigt, at hullet blev nøjagtigt i centrum. Mester holdt nøje øje med, at jeg fik begyndt rigtigt. Da boret var godt halvvejen, blev akselen vendt, og jeg borede resten af hullet fra den anden ende. Det gik fint. Der gik rygter om, at en lærling fra Jernstøberiet engang skulle bore en sådan aksel. Da han var kommet halvvejs, kom boret ud af siden på akslen, så det duede ikke. Jeg blev drillet med, at sådan ville det også gå med mig, men jeg klarede skærene.

Et af drejerens problemer var at kunne holde sine drejestål i orden, så de kunne skære. Den gang smededе vi selv drejestålet ud af et stykke stål, som vi købte hjem i metermål. Når det var smedet til den facon, vi skulle bruge, blev det

Side 1 - 136 01/11/06 14:48 Side 68

slebet til og dernæst hærdet i tran. Hærdningen slog jævnlig fejl, så kunne vi begynde forfra.

Omkring slutningen af min læretid begyndte vi at kunne købe færdige drejestål med påloddede hårdmetalsplatter. Det var et stort fremskridt og øgede arbejdstempoet i høj grad.

Da det gamle alderdomshjem, som nu er kommunekontor, blev bygget i første halvdel af trediverne, lavede vi fire smedejernsgelændere til hovedindgangen. De var med drejede balustre som et drejet stoleben. Håndlisten var lavet af svært rundjern med et flot sving i den nederste ende, og her skulle der sidde en flot messingkugle lidt større end et hønseæg. Disse ting drejede jeg også. Det så flot ud med et sådant smedejernsgelænder med en blankpoleret messingkugle som afslutning. Gelænderne står der endnu 65 år efter, at de blev fremstillet. Messingkuglerne skinner ikke mere, da de er malet over i samme farve som gelænderet, og de sidder der bare og ser triste ud.

Jeg drejede også gevind på de svære tre og fire tommers rør i kedelrummet til varmeanlægget. Det var ikke os, der lavede det, men vores kollega Børge Nørgård. Han havde værksted, hvor Sydthy Maskincenter nu ligger. Han havde godt nok værktøj til at skære så svære gevind, men der var en klub, som skulle trækkes med håndkraft, og det skulle der to kraftige mænd til, hvilket han så sig overvundet af. Der skulle laves mange gevind. Han aftalte med mester, at vi skulle lave gevindene på drejebænken, hvilket så blev min opgave.

Tygstrup Tærskeselskab havde en stor Munktell petroleumsmotor til at trække deres tærskeværk og presser.

Den stod på en svær firehjulet vogn og kunne trækkes af to heste. Den blev aldrig kaldt andet end "æ svensker." Den havde vi en sommer inden høst til reparation, da den skulle have nye stempelringe. De kunne ikke købes, så vi skulle selv lave dem, hvilket mester selv stod for. Vi fik lavet et stykke støbegods på Hurup Jernstøberi, som vi kunne dreje stempelringene af. Jeg blev sat til at dreje dem, men mester passede dem selv til og monterede dem i motoren.

Efterår 1933

Det efterår havde vi en kraftig storm i oktober måned, hvilket gik hårdt ud over møllerne. Jeg husker, at Johannes og jeg kørte rundt hele dagen i vores åbne varevogn for at forebygge de værste skader. En mølle, som var løbet løbsk, var vi ude at standse og få bundet forsvarlig. Vindmotoren på Helligsøgård knækkede stativet under drejekransen, så vingerne hang over laden som en paraply. Den kunne vi ikke gøre noget ved i det vejr. En anden stod og rokkede og truede med at vælte ned over laden. Den fik vi en wire på, som kunne støtte den mod stormen. Sådan gik dagen med at forebygge nogle af skaderne. Da det næste dag var blevet stille vejr, gik vi straks i gang med at reparere de mest truende skader, som vi ikke regnede med kunne modstå en ny storm. Vindmotoren på Helligsøgård måtte vi jo også havde taget vinger og hattetøj ned på, men det varede en fjorten dages tid, inden vi kom så langt. Vi lavede møllereparationer hele efteråret og vinteren, når vejret tillod det. Blæste det for meget, var risikoen for stor. Var det koldt i vejret, måtte vi klæde os på efter forholdene. Det var barskt, og det strammede noget i vores forblæste ansigter, når vi om aftenen kom hjem i varmen.

I februar kom der en ny storm, men uvejret gik ikke så hårdt ud over møllerne som efterårsstormen. Alligevel gav den os en masse arbejde. Det var langt hen på sommeren, før vi var færdige med reparationerne efter de to storme.

Efter to års læretid følte jeg mig nu hjemme på min arbejdsplads. Jeg har skrevet meget om mit arbejde, men mit liv var også andet. Frihed var der ikke meget af, når jeg skulle på teknisk skole fire aftener om ugen i vinterhalvåret. Jeg fik jo ingen løn, men om sommeren havde jeg meget overarbejde. Det fik jeg timeløn for, og de penge brugte jeg til nødvendigt tøj. Jeg røg ikke og brugte ingen penge til udskejelser. Sygekassen betaltes af mester. Penge var det meget småt med. Jeg kom en del i KFUM's ungdomsafdeling, hvilket var noget, som ikke kostede penge. Ellers tilbragte jeg min fritid i mit hjem hos mine forældre. Grundlovsdag havde vi altid fri om eftermiddagen, og jeg tog

til grundlovsfest i Dalgård. Børnefesten i Agger var også en stor begivenhed. Der cyklede jeg gerne ud sammen med en eller to af mine brødre. Jeg var også gerne med på KFUM og K's sommerudflugt, hvilket foregik i lastbil. Det var som regel Christian købmand fra Gettrup, som kørte med os i sin Ford A 1930.

Så var der jo også Sankthansaften, hvor KFUM havde bål et eller andet sted. Julen havde jeg som regel fri. Jeg husker, at jeg enkelte gange har være på arbejde, når der var noget, der nødvendigvis skulle laves. To gange i min læretid var jeg med på KFUM's vinterlejr på Vildsund Strand. Det varede fire fem dage. Hvordan jeg fik råd, ved jeg ikke, men jeg tror, det var sponsoreret.

Den første maj 1934 fik vi en ny lærling, som hed Henry og var fra Agger. Han skulle også stå i lære i fire år. Jeg blev nu afløst af ham ved en del af de småting, som jeg plejede at lave. Vi havde nu også et par unge svende, så vi var nu seks mand på værkstedet. Jeg skulle nu lave alt drejearbejde i den kommende tid. Vi brugte drejebænken til næsten alt. Da vi ikke havde fræsemaskine til at lave kilespor i akselen, brugte vi også drejebænken til det. Vi havde noget hjemmelavet grej til at spænde op i drejebænken, så vi kunne fræse kilespor med en endefræser. Det gik i og for sig godt nok, men det var meget tidskrævende. Jeg fik nu til opgave af mester at lave et ophæng til at spænde i stålholderen på drejebænken, så vi kunne fræse kilespor med en rigtig tandfræser. Med mesters hjælp fik jeg fremstillet noget brugeligt værktøj, så vi havde nogenlunde let ved at fræse kilespor. Det værktøj var i brug i mange år og var også i brug ti år senere, da jeg blev værkfører.

En svær opgave

Randrup Tærskeselskab havde et Marshall tærskeværk, som skulle have to nye halmrysteraksler. Det var bestilt om efteråret, og maskinen skulle så være klar til næste sæson. Da akslerne ikke kunne skaffes fra England, skulle vi selv lave dem. Jeg husker, vi fik en længde svensk stål hjem, som akslerne blev smedet af. Det var mester selv, som stod for smedningen, mens jeg hjalp ham. Det var min opgave at dreje dem til, hvor lejerne skulle sidde. Det var meget vanskeligt at få dem smedet, så de var ens, og få dem rettet op, så de gik lige. Efter utallige varmninger og retninger fik vi dem lavet, så de var nogenlunde ens. Det varede flere dage, hvorefter jeg kunne dreje dem til det mål, de skulle have. Jeg har mange gange siden den tid tænkt på, at det var alt for stor en opgave for sådan en lille virksomhed med det værktøj, som vi rådede over. Tiden spillede jo ikke så stor en rolle dengang, og vi blev hele tiden erfaringer rigere. Akslerne blev monteret i maskinen og kørte i mange år, indtil mejetærskeren slog tærskeværket ud.

Vi fræsede også tandhjul på drejebænken. Vi havde en kollega, som byggede nogle tipvognslokomotiver, hvor han anvendte brugte Ford A bilmotorer. De var beregnet til brug på teglværkerne til at trække tipvognene hjem fra lergravene. Han havde problemer med nogle tandhjul, som han skulle bruge til et vendegear. Lokomotiverne skulle kunne køre lige hurtigt begge veje. Han havde diskuteret problemet med min mester, som havde lovet, at sådan nogle tandhjul kunne vi nok lave.

Mester kom med ideen, og jeg blev sat på opgaven med at lave værktøjet til det brug. Det fungerede fint. Vi fræsede de tandhjul, han havde brug for, og vi fræsede selvfølgelig også andre tandhjul, når vi havde brug for det.

Når jeg skriver, at vi kunne lave så mange ting på drejebænken, så er det ikke for at prale af, hvad vi kunne. Det er for at fortælle nutiden om, hvad man dengang kunne lave på den tids gamle umoderne værktøjsmaskiner, når man havde ide og vilje til at gå i gang. En anden ting spillede jo også ind, nemlig den billige arbejdstid. Vi havde tid til at finde en løsning på problemerne.

Min mester var en meget dygtig håndværker, men hans boglige kundskaber var vist ikke noget at prale af. Han var indstillet på, at alt kunne repareres. Smide væk mentaliteten kendte han ikke noget til. Det var jo meget dårlige tider for landbruget, især først i trediverne, så der var god grobund for sådan et værksted, som han drev. Derfor fik hans lærlin-

ge lært, at intet skulle smides væk. Kunne vi ikke købe en reservedel, kunne vi selv lave den. Det var også en god lærdom på den tid, men den holdt ikke i længden.

Jeg har i min værkførertid også oplevet smide væk mentaliteten. Det var en af de sværeste ting at vænne sig til. Somme tider syntes jeg ligefrem, det var et handicap ved min læretid, at jeg ikke fik det lært. Når mine unge svende var i gang med en reparation og kom med de opslidte dele og sagde, at de skulle have noget nyt, da det, de stod med, kun var til at smide væk, tænkte jeg, at vi sagtens kunne reparere det. Alligevel vidste jeg inderst inde, at arbejdslønnen langt ville overstige det, som nyt kostede. Så var der jo kun en vej nemlig at sende dem ind på lageret efter noget nyt. Det var mange gange en svær pille for mig at sluge.

Forår 1935

Et par dage før maj fik jeg en ny lillesøster, en rigtig klat i bagefter, 11 år efter Anton og 20 år efter mig. Vi voksne børn vidste godt, mor var gravid, men det kom alligevel som en overraskelse, da Kristen og jeg en søndag aften kom hjem, og der lå en lille pige i sengen ved mor. Vi havde den eftermiddag besøgt mormor i Ydby, hvor vi var cyklet hen over middag. Vi børn og far var meget stolte af vores lillesøster, men for mor var det en katastrofe, at hun efter så mange år skulle blive gravid igen. Hun syntes overhovedet ikke, hun kunne være sig selv bekendt. Hun viste sig helst ikke for fremmede, men den ide gik da heldigvis over inden så længe. Alligevel resulterede det i, at mor ikke ville bære min lillesøster til dåben i Hurup Kirke, så det gjorde vores nabo, Else Bangsgård. Kristen og jeg stod faddere, og lillesøster blev døbt Ingrid. Det var meget naturligt, hun fik det navn. Det var det forår, kronprins Frederik hentede sin brud, kronprinsesse Ingrid, hjem fra Sverige. Far var meget kongetro, så selvfølgelig skulle pigen døbes Ingrid. Det var der så mange andre, der kom til at hedde det år. Alt gik i lave igen. Ingrid blev en solstråle for os alle og blev mor og far en god støtte, til hun blev voksen og rejste hjemmefra.

Jeg var nu i lære på fjerde år og befandt mig godt. Vi havde stadigvæk masser at lave. Jeg var fortsat meget med ude ved møllearbejde, mens Henry så småt var begyndt ved drejebænken. Den sommer lavede vi en ny halmpresser, som mester mente, vi skulle til at lave flere af, men det blev kun til den samme i min læretid. Vi lavede også nogle rundsave til brændesavning, hvilket gik strygende. Årsagen var, at de gamle rundsave, som stod ude på gårdene, var blevet kasseret af fabrikstilsynet og ikke måtte bruges mere på grund af manglende sikkerhedsudstyr.

Jeg var nu tit ude at lave reparationer på egen hånd, hvilket foregik på cykel, da jeg ikke havde kørekort. Det var der ikke råd til. Kørekortet fik jeg først, efter at jeg var udlært. Jeg havde byttet min gamle cykel med en dobbeltstellet cykel, som var meget god og kunne bære mig og det værktøj og de reservedele, som jeg skulle have med.

I høsten cyklede jeg også ud og lavede reparationer på selvbindere. Jeg husker engang, jeg var cyklende til Øster Røjkjær og skulle reparere bindeapparatet på selvbinderen. Det var først på eftermiddagen, og jeg havde ret hurtigt rettet fejlen, så binderen igen gik, som den skulle. Manden blev så tilfreds, at han sagde, jeg skulle gå ind til hans kone og få min kaffe, inden jeg cyklede hjem, men det var jeg for generet til.

Min svendeprøve

Efter nytår 1936 var det ved tiden, vi skulle til at tænke på, hvad jeg skulle lave i svendestykke inden maj. Min mester foreslog, jeg skulle lave en slibemaskine til værkstedsbrug, med to slibeskiver, en på hver ende af akselen. Den slibemaskine, vi havde på værkstedet, var med hvidmetalslejer, som var slidte. Den, som jeg skulle lave, skulle være med kugleleje, men ellers ligne den gamle, som var i brug.

Problemet var, at konsollen, som skulle bære akselen og kuglelejet, skulle laves af støbejern og for at få den støbt, skulle vi have en model til at forme den efter, hvilket vi ikke havde. Den gik mester så i gang med at lave i træ, og han fik lidt hjælp fra modelsnedkeren på jernstøberiet. De fik lavet den nydeligste model, som konsollen kunne formes efter. Modelar-

Marius med sin svendeprøve.

bejdet havde selvfølgelig ikke noget med svendeprøven at gøre.

Konsollen blev nu støbt på jernstøberiet. Jeg havde hermed de ting, jeg skulle bruge til min svendeprøve. Jeg skulle jo også lave en tegning til svendestykket, hvilket var et større arbejde, da der var så mange dele, som skulle passe sammen. Jeg stod en hel dag og aften på Hurup tekniske skole og tegnede det hele. Konsollen skulle jeg udbore til lejerne, som skulle sidde stramt i huset. Akselen skulle drejes, så kuglelejerne sad stramt. Der skulle være ret gevind på den ene ende og links gevind på den anden. Der skulle drejes to møtrikker, som passede dertil. Endvidere to møtrikker til fastspænding af kuglelejerne, to kuglelejedæksler, fire flanger som skulle holde slibestenene fast og en remskive. Noget skulle passe stramt, andre dele let, men ikke noget slør nogen steder.

Inden jeg kunne komme i gang, skulle de forskellige dele saves til, så de kunne mærkes. Den dag jeg skulle i gang, kom en af skuemestrene og huggede et mærke i hver enkelt ting, så jeg ikke kunne tage et andet stykke, hvis jeg var uheldig og drejede noget i brokkassen. Det var en alvorlig sag. Da jeg skulle i gang, var jeg meget nervøs, for at jeg skulle lave noget forkert, men det gik udmærket. Jeg syntes selv, at det varede længe, men det var skuemesteren godt tilfreds med. Mens arbejdet stod på, kom en af skuemestrene et par gange for at se, hvordan det skred frem. Den fjerde maj 1936 blev svendeprøven bedømt på Hotel Hurup. Skuemestrene var maskinfabrikant N. P. Nørgård og snedkermester Kr. J. Kristensen. Prøven blev bedømt til ros og bronzemedalje, så jeg var meget tilfreds. Samme dag fik Svend Grønkjær bedømt sin svendeprøve med samme resultat som jeg. Han havde lært hos faderen, og vi havde fulgtes ad på teknisk skole i alle læreårene.

Jeg var nu udlært maskinarbejder med svendebrev, så jeg følte, jeg nu kunne blande mig med svendene. Af mester fik jeg i svendegave et lommeur. Det var før den tid, det var almindeligt med armbåndsur til arbejdsbrug. Nu skulle jeg til at tjene penge. Jeg blev i pladsen som svend, og i løn skulle jeg have 25,00 kr. om ugen samt kost og logi. Det kom til at vare de næste to år.

Fortsættes i næste årbog